

Kerékfy Márton:

Egy elvetett népzenei kollázs. Ligeti György: Hegedűverseny, első változat, I. tétel (1990)¹

A Hegedűverseny (1990–1992), akárcsak Ligeti 1985 után komponált valamennyi nagyszabású műve, hosszas vajúdas után született meg. A Zongoraverseny 1986-os első előadásához hasonlóan a Hegedűverseny 1990. november 3-i kölni ősbemutatója is részleges volt, hiszen a tervezett öt tételből csupán három készült el addigra. Ám míg a Zongoraverseny esetében Ligeti utólag alig módosított a meglévő három tételen, csupán megtoldotta őket további kettővel, addig a Hegedűversenyt alapos revíziónak vetette alá: megváltoztatta a tételek sorrendjét, és újraírta azokat. E mélyreható átalakítás szükségességét a zeneszerző az eredeti változatban lévő „túl sok réteggel és metrikai bonyodalommal”, valamint annak „meglehetősen népies jellegével” indokolta.

A Hegedűverseny eredeti és végleges változatát összehasonlítva egyértelműnek látszik, hogy Ligeti mindkét kritikája mindenekelőtt az első tételre vonatkozott, amelynek két legszembeötlőbb vonása épp a metrikai komplexitás és a népies jelleg. A tétel nem kevesebb, mint hat olyan zenei anyagot tartalmaz, amely közvetlen összefüggésbe hozható a magyar és a román népzenevel; ezekből Ligeti egyre bonyolultabbá váló, négy és fél perces kollázst készít. Tanulmányomban azonosítom ezen anyagok népzenei forrásait (részben Ligeti szöveges jegyzetei alapján, melyek a bázeli Paul Sacher Stiftungban található), megvilágítom a tétel szerkezetét, valamint rámutatok arra, milyen mély rokonság fűzi össze a Hegedűverseny első tételét és a *Magyar etűdök* (1983) harmadik, „Vásár” című darabjával, amely öt pszeudo-népdalból álló kollázs. Míg azonban a „Vásár” játékos és komikus benyomást kelt – még ha e játékos attitűd mögött kétségtelenül meg is bújik némi nosztalgia – , a Hegedűverseny első tétele inkább zavarba ejtő, sőt tragikus: Ligeti „magyar, közelebről erdélyi hazájának” dallamai, melyek kezdetben oly szépen és tisztán szóltak, fokozatosan elmosódnak és összekuszálódnak, a zene kaotikussá válik, és széthullik.

¹ A Berlász Melinda 70. születésnapja tiszteletére rendezett tudományos ülészakon, 2012. november 29-én elhangzott előadás absztraktja. [Az előadás teljes szövege itt olvasható.](#)